

🕯️ מערכי שיעור לחודש כסלו – חט"ב וחט"ע

9 מערכי שיעור מקוריים: לשון, ספרות וגאוגרפיה לחט"ב ולחט"ע, ושלוש פעילויות חווייתיות של אור וצל

יצרה: רוית ראש בן ישי

🗒️ תוכן העניינים

חט"ב (ז'–ט')

1. ✏️ מילים של אור – צירופי סמיכות בחנוכה · לשון
2. 📖 אדם הראשון והיום שהלך והתקצר – אגדה לימי כסלו · ספרות
3. 🌍 למה הימים מתקצרים בכסלו? אור, חושך וגשם · גאוגרפיה

חט"ע (י'–י"ב)

1. ✏️ "והדליקו נרות" – שורש, בניין ומשקל בנוסח "על הניסים" · לשון
2. 📖 ניצוץ אחד – "לא זכיתי באור מן ההפקר" לביאליק · ספרות
3. 🌍 אורך היום וקו הרוחב – כסלו מסביב לעולם · גאוגרפיה

אור וצל – פעילויות חווייתיות

1. 🌓 צלליות – מודדים צל ומעלים תיאטרון צלליות · פעילות חווייתית
2. 🪭 "האור שבי" – קווה־קווה מקפלים בנייר · פעילות חווייתית
3. 🕎 חנוכייה של מילים – יוצרים חנוכייה ממלח ובצק וכותבים · פעילות חווייתית

✏️ מילים של אור – צירופי סמיכות בחנוכה

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ב (ז'–ט') · לשון · 45 דקות

🎯 מטרות

- לזהות צירוף סמיכות ואת שני חלקיו: נסמך (המילה הראשונה) וסומך (המילה השנייה).
- להמיר צירוף סמיכות לצירוף עם "של" ולהפך.
- להכיר שינויים בצורת הנסמך: ־ים ← ־י, ־ה ← ־ת, בַּיִת ← בֵּית.
- ליידע צירוף סמיכות נכון: ה"א הידיעה באה לפני הסומך.

🧺 חומרים

- כרטיסיות מילים בשני צבעים (נסמך / סומך) – בדף העבודה
- לוח וטושים
- דף עבודה לכל תלמיד ותלמידה

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–7	פתיחה: "חנוכייה של צירופים"	כותבים על הלוח חמישה צירופים: נֵרוֹת חֲנֻכָּה, פַּךְ הַשֶּׁמֶן, בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, יְמֵי הַחַג, אוֹר הַנֵּר. שואלים: מה משותף לכולם? (שני שמות שיוצרים יחד משמעות אחת)
7–15	הקניה קצרה	כלל: נסמך + סומך = "הנסמך של הסומך". מראים בטבלה איך הנסמך משנה צורה ואיפה נכנסת ה"א הידיעה.
15–35	4 תחנות בקבוצות (5 דקות לתחנה)	פירוק והרכבה · הנסמך משנה צורה · איפה ה"א הידיעה? · כותבים כסלו
35–42	בדיקה משותפת	כל קבוצה מציגה תשובה אחת; בודקים יחד מול המפתח.
42–45	כרטיס יציאה	כתבו צירוף סמיכות אחד שמתאר "אור" בחיים שלכם, והסבירו במשפט.

🕯️ פתיחה

מציגים את חמשת הצירופים בלי הסבר. התלמידים והתלמידות מנסים לנסח בעצמם את הכלל. שאלת המשך: מה קורה אם נכתוב "נֵר הַ"? למה זה נשמע לא נכון?

📘 הכלל בקצרה

צורה רגילה	צורת הנסמך	דוגמה בחנוכה
יָמִים (־ים)	יְמֵי (־י)	יְמֵי הַחַג
מְנוֹרָה (־ה)	מְנוֹרַת (־ת)	מְנוֹרַת הַמִּקְדָּשׁ
הַדְלָקָה (־ה)	הַדְלָקַת (־ת)	הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת
בַּיִת	בֵּית	בֵּית הַמִּקְדָּשׁ
נֵרוֹת (־ות)	נֵרוֹת – בלי שינוי	נֵרוֹת חֲנֻכָּה

💡 ה"א הידיעה

- בצירוף סמיכות מיודע, ה"א הידיעה באה לפני הסומך: בֵּית הַמִּקְדָּשׁ (ולא: הַבֵּית מִקְדָּשׁ).
- בפירוק עם "של" – הידיעה עוברת לשני השמות: הַבַּיִת שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ.

🧩 ארבע התחנות

1. תחנת "פירוק והרכבה": כרטיסיות עם צירופים עם "של" – הקבוצה הופכת אותם לסמיכות, ולהפך.
2. תחנת "הנסמך משנה צורה": מיון כרטיסיות לפי סוג השינוי (־ים ← ־י, ־ה ← ־ת, בלי שינוי).
3. תחנת "איפה ה"א הידיעה?": מתקנים צירופים שגויים (הַבֵּית מִקְדָּשׁ, יָמִים הַחַג).
4. תחנת "כותבים כסלו": כותבים 4 משפטים על חודש כסלו (גשם, ימים קצרים, חנוכה) ובכל משפט צירוף סמיכות מסומן בקו.

🌟 סיכום

שאלה לדיון: למה הלשון "מקצרת" את המילה הראשונה בצירוף? (כי שתי המילים נעשות יחידה אחת, ומבטאים אותן ברצף.) כרטיס היציאה נאסף לבדיקה.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	בנק מילים מוכן; צבע קבוע: נסמך בכחול, סומך בירוק; מתחילים בצירופים בלי שינוי צורה (נרות חנוכה, אור הנר).
🟢 חנ"מ	3 צירופים בלבד בכל משימה; כרטיסיות מוחשיות לחיבור שני חלקים; הקראה של כל משימה; רמז אחרי שתי טעויות.
🔵 עולים ועולות	כרטיסיות עם ציור או אמוג'י (🕯️ נר, 🫒 שמן, 🏠 בית); משפטים קצרים; מסבירים בעל פה מילים כמו "פך" ו"מקדש".

⭐ מצטיינים ומצטיינות	משימת האתגר; חיפוש צירופי סמיכות נוספים בפסוקי התנ"ך המובאים באתר.

💡 **הערה למורה:** המערך עוסק בצורות (מורפולוגיה) בלבד, כמתאים לחט"ב.

📝 דף עבודה · מילים של אור – צירופי סמיכות בחנוכה

חט"ב (ז'–ט') · לשון · 45 דקות

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

1. סמנו בכל צירוף: נסמך (קו אחד) וסומך (שני קווים).

נֵרוֹת חֲנֻכָּה · פַּךְ הַשֶּׁמֶן · יְמֵי הַחַג · אוֹר הַנֵּר · בֵּית הַמִּקְדָּשׁ · טִפּוֹת גֶּשֶׁם

2. פרקו לצירוף עם "של": א. יְמֵי הַחַג ב. פַּךְ הַשֶּׁמֶן ג. טִפּוֹת הַגֶּשֶׁם ד. מְנוֹרַת הַמִּקְדָּשׁ

3. הרכיבו צירוף סמיכות: א. הַהַדְלָקָה שֶׁל הַנֵּרוֹת ב. הַשִּׂמְחָה שֶׁל הַחַג ג. הַבָּתִּים שֶׁל הָעִיר ד. הַלֵּילוֹת שֶׁל הַחֹרֶף

4. מצאו את הטעות ותקנו: א. הַבֵּית מִקְדָּשׁ ב. יָמִים הַחַג ג. הַנֵּר חֲנֻכָּה

5. כתבו שני משפטים על חודש כסלו. בכל משפט – צירוף סמיכות אחד, מסומן בקו.

⭐ **אתגר: בפסוק "וְנָתַתִּי מְטַר אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ" (דברים י"א, י"ד) מסתתר צירוף סמיכות. מצאו אותו. איך נראית המילה הראשונה בצורתה הרגילה?**

יצרה: רוית ראש בן ישי · © 2026 כל הזכויות שמורות

🔑 מפתח תשובות למורה · מילים של אור – צירופי סמיכות בחנוכה

1. 1. נסמך: נֵרוֹת, פַּךְ, יְמֵי, אוֹר, בֵּית, טִפּוֹת. סומך: חֲנֻכָּה, הַשָּׁמֶן, הַחַג, הַנֵּר, הַמִּקְדָּשׁ, גֶּשֶׁם.
2. 2. א. הַיָּמִים שֶׁל הַחַג ב. הַפַּךְ שֶׁל הַשָּׁמֶן ג. הַטִּפּוֹת שֶׁל הַגֶּשֶׁם ד. הַמְּנוֹרָה שֶׁל הַמִּקְדָּשׁ.
3. 3. א. הַדְלָקַת הַנֵּרוֹת ב. שִׂמְחַת הַחַג ג. בָּתֵּי הָעִיר ד. לֵילוֹת הַחֹרֶף.
4. 4. א. בֵּית הַמִּקְדָּשׁ ב. יְמֵי הַחַג ג. נֵר חֲנֻכָּה (ה"א הידיעה לא באה על הנסמך; "חנוכה" היא שם של חג ואינה מקבלת ה"א).
5. 5. תשובה אישית; לבדוק שיש שני שמות, שהנסמך ראשון ושאין ה"א על הנסמך.
6. ⭐ מְטַר אַרְצְכֶם: הנסמך "מְטַר" – בצורתו הרגילה "מָטָר" (גשם). התנועה מתקצרת בנסמך.

📖 אדם הראשון והיום שהלך והתקצר – אגדה לימי כסלו

יצרה: רויט ראש בן ישי

חט"ב (ז'–ט') · ספרות · 45 דקות

🎯 מטרות

- לקרוא סיפור אגדה ולזהות את מבנה העלילה: פתיחה, סיבוך, פעולה, תפנית, סיום.
- לעקוב אחר המעבר של הדמות מפחד להבנה ולשמחה.
- לזהות מילה מנחה בסיפור (הפועל "ראה") ולהסביר את תפקידה.
- לקשור בין הסיפור לימים הקצרים של כסלו–טבת ולאור החנוכה.

🧺 חומרים

- הטקסט המנוקד (בדף העבודה) ומילון מילים קשות
- טבלת מבנה עלילה
- כרטיסי יציאה

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–7	פתיחה: "רגע של חושך"	שואלים: מה אתם מרגישים כשמחשיך כבר בארבע וחצי? (בירושלים השמש שוקעת ב־5.12.2026 בשעה 16:34 בערך). אוספים מילים על הלוח.
7–15	קריאה משותפת	קוראים את האגדה בקול, עוצרים על המילים הקשות (מילון בדף).
15–33	עבודה בארבע קבוצות	1: ציר זמן של העלילה · 2: הרגשות של אדם בכל שלב, עם ציטוט · 3: המילה "ראה" – מה השתנה בין הראייה הראשונה לשנייה? · 4: מונולוג פנימי של אדם בשמונת ימי התענית
33–40	הצגה במליאה	כל קבוצה מציגה בדקה וחצי.
40–45	סיכום וכרטיס יציאה	דווקא בימים הארוכים־לילה אנחנו מדליקים נרות. כתבו: מה מביא לכם "אור" כשקשה?

📜 הטקסט

📜 הטקסט: מסכת עבודה זרה, דף ח' עמוד א'

תָּנוּ רַבָּנַן: לְפִי שֶׁרָאָה אָדָם הָרִאשׁוֹן יוֹם שֶׁמִּתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ, אָמַר: אוֹי לִי! שֶׁמָּא בִּשְׁבִיל שֶׁסָּרַחְתִּי עוֹלָם חָשׁוּךְ בַּעֲדִי וְחוֹזֵר לְתוֹהוּ וָבוֹהוּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שֶׁנִּקְנְסָה עָלַי מִן הַשָּׁמַיִם. עָמַד וְיָשַׁב שְׁמוֹנָה יָמִים בְּתַעֲנִית [וּבִתְפִלָּה]. כֵּיוָן שֶׁרָאָה תְּקוּפַת טֵבֵת, וְרָאָה יוֹם שֶׁמַּאֲרִיךְ וְהוֹלֵךְ, אָמַר: מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא. הָלַךְ וְעָשָׂה שְׁמוֹנָה יָמִים טוֹבִים. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת עֲשָׂאָן לְאֵלּוּ וּלְאֵלּוּ יָמִים טוֹבִים. הוּא קְבָעָם לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְהֵם קְבָעוּם לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה.

בבלי, עבודה זרה ח ע"א (קטע הסיפור בלבד)

📖 מילים קשות

מילה	פירוש
מִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ	הולך וקטן
סָרַחְתִּי	חטאתי, עשיתי מעשה לא טוב
חָשׁוּךְ בַּעֲדִי	נעשה חשוך בגללי
תֹּהוּ וָבֹהוּ	ריק ובלבול, כמו לפני הבריאה
נִקְנְסָה	נגזרה כעונש
תְּקוּפַת טֵבֵת	הימים הקצרים ביותר בשנה (סביב 21 בדצמבר)
מַאֲרִיךְ וְהוֹלֵךְ	הולך ומתארך
מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם	כך הטבע מתנהג תמיד

🧭 שאלות מנחות לדיון

- מה אדם חשב שקורה לעולם? למה הוא האשים את עצמו?
- מה עשה במקום להתייאש? (ישב בתענית ובתפילה – פנה אל ה' ולקח אחריות)
- מה גילה כשראה את "תקופת טבת"? איך השתנה הרגש שלו?
- מה פירוש "מנהגו של עולם הוא" – ומה המשפט יכול ללמד אותנו על תקופות קשות?

🕎 קשר לכסלו ולחנוכה

גם הסיפור של אדם וגם חנוכה מתרחשים סביב הימים הקצרים בשנה, בשניהם שמונה ימים, ובשניהם המעבר הוא מחושך ומצוקה לאור, לשמחה ולהודאה. ביום כ"ה בכסלו תשפ"ז (5.12.2026) הלילות ארוכים מאוד – וזה בדיוק הזמן שבו מוסיפים נר בכל ערב.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	מילון המילים הקשות מודבק ליד הטקסט; שאלות 1–4 עם התחלת משפט ("אדם ראה ש...").
🟢 חנ"מ	קריאה בקול של המורה, הטקסט מחולק לשלוש פסקאות קצרות; טבלת עלילה עם שלוש שורות בלבד (פתיחה–אמצע–סוף) וציורים.
🔵 עולים ועולות	גרסה פשוטה בעל פה: "אדם ראה שהימים קצרים. הוא פחד. אחר כך הימים התארכו. הוא שמח." ומילון בתמונות (🌑 חושך, ☀️ אור).
⭐ מצטיינים ומצטיינות	השוואה לפסוק "הָעָם הַהֹלְכִים בַּחֹשֶׁךְ רָאוּ אוֹר גָּדוֹל" (ישעיהו ט', א') – מה משותף?

💡 **הערה למורה:** רגישות: בסיפור אדם מאשים את עצמו. כדאי להדגיש את המעבר מאשמה ומפחד להבנה ולהודאה. הסוגיה בגמרא ממשיכה בנושא אחר – לומדים רק את קטע הסיפור.

📝 דף עבודה · אדם הראשון והיום שהלך והתקצר – אגדה לימי כסלו

חט"ב (ז'–ט') · ספרות · 45 דקות

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

📜 הטקסט: מסכת עבודה זרה, דף ח' עמוד א'

תָּנוּ רַבָּנָן: לְפִי שֶׁרָאָה אָדָם הָרִאשׁוֹן יוֹם שֶׁמִּתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ, אָמַר: אוֹי לִי! שֶׁמָּא בִּשְׁבִיל שֶׁסָּרַחְתִּי עוֹלָם חָשׁוּךְ בַּעֲדִי וְחוֹזֵר לְתוֹהוּ וָבוֹהוּ, וְזוֹ הִיא מִיתָה שֶׁנִּקְנְסָה עָלַי מִן הַשָּׁמַיִם. עָמַד וְיָשַׁב שְׁמוֹנָה יָמִים בְּתַעֲנִית [וּבִתְפִלָּה]. כֵּיוָן שֶׁרָאָה תְּקוּפַת טֵבֵת, וְרָאָה יוֹם שֶׁמַּאֲרִיךְ וְהוֹלֵךְ, אָמַר: מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא. הָלַךְ וְעָשָׂה שְׁמוֹנָה יָמִים טוֹבִים. לְשָׁנָה הָאַחֶרֶת עֲשָׂאָן לְאֵלּוּ וּלְאֵלּוּ יָמִים טוֹבִים. הוּא קִבְּעָם לְשֵׁם שָׁמַיִם, וְהֵם קִבְּעוּם לְשֵׁם עֲבוֹדָה זָרָה.

בבלי, עבודה זרה ח ע"א (קטע הסיפור בלבד)

מילה	פירוש
מִתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ	הולך וקטן
סָרַחְתִּי	חטאתי, עשיתי מעשה לא טוב
חָשׁוּךְ בַּעֲדִי	נעשה חשוך בגללי
תֹּהוּ וָבֹהוּ	ריק ובלבול, כמו לפני הבריאה
נִקְנְסָה	נגזרה כעונש
תְּקוּפַת טֵבֵת	הימים הקצרים ביותר בשנה (סביב 21 בדצמבר)
מַאֲרִיךְ וְהוֹלֵךְ	הולך ומתארך
מִנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם	כך הטבע מתנהג תמיד

1. מה ראה אדם הראשון, ומה חשב שקורה? העתיקו ציטוט.

2. מה עשה אדם כשפחד? מה זה מלמד על דמותו?

3. מה ראה בתקופת טבת, ומה הבין?

4. השלימו את מבנה העלילה:

שלב	מה קורה?
פתיחה	
סיבוך	
פעולה	
תפנית	
סיום	

5. הפועל "ראה" חוזר בסיפור כמה פעמים. מדוע לדעתכם?

6. כתבו שלושה קווי דמיון בין הסיפור לבין חג החנוכה.

7. "מְנֻהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם הוּא" – כתבו מה המשפט מלמד אתכם על רגע קשה בחיים.

🔑 מפתח תשובות למורה · אדם הראשון והיום שהלך והתקצר – אגדה לימי כסלו

1. 1. ראה "יוֹם שֶׁמִּתְמַעֵט וְהוֹלֵךְ"; חשב שבגלל שחטא העולם נחשך וחוזר לתוהו ובוהו, ושזו המיתה שנגזרה עליו.
2. 2. ישב שמונה ימים בתענית ובתפילה. הוא לא התייאש: לקח אחריות ופנה אל ה׳.
3. 3. ראה "יוֹם שֶׁמַּאֲרִיךְ וְהוֹלֵךְ" והבין שזה "מנהגו של עולם" – מחזור טבעי ולא עונש. אז עשה שמונה ימים טובים.
4. 4. פתיחה: הימים מתקצרים · סיבוך: אדם פוחד שהעולם נחשך בגללו · פעולה: שמונה ימי תענית ותפילה · תפנית: בתקופת טבת היום מתחיל להתארך · סיום: שמונה ימים טובים.
5. 5. הראייה הראשונה הובילה לפחד ולפירוש שגוי; הראייה השנייה הובילה להבנה. "ראה" הוא מילה מנחה: הסיפור עוסק במעבר מראייה מבוהלת לראייה מבינה.
6. 6. לדוגמה: שמונה ימים; מתרחשים סביב הימים הקצרים בשנה; מעבר מחושך לאור; מצוקה שהופכת לשמחה ולהודאה.
7. 7. תשובה אישית; לדוגמה: גם רגע חשוך הוא חלק ממחזור, ואחריו יבוא אור.

🌍 למה הימים מתקצרים בכסלו? אור, חושך וגשם

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ב (ז'–ט') · גאוגרפיה · 45 דקות

🎯 מטרות

- להסביר את הקשר בין נטיית ציר כדור הארץ לבין אורך היום והעונות.
- לקרוא ולנתח טבלת זריחה ושקיעה.
- להכיר את היום הקצר בשנה (21 בדצמבר) ואת ההבדל בין צפון הארץ לדרומה.
- להכיר את עונת הגשמים בישראל ואת המושגים יורה ומלקוש.

🧺 חומרים

- כדור (או תפוז) ומקל דרכו, פנס
- טבלת הנתונים בדף העבודה
- דף משבצות לגרף

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–6	פתיחה: "שעון השקיעה"	מראים את שעות השקיעה בירושלים בכסלו. שואלים: מה קורה לאורך היום? מה זה עושה לנו?
6–14	הדגמה: כדור ופנס	מטים את הכדור בכ־23.5 מעלות ומאירים בפנס. מסובבים סביב "השמש" ורואים מתי חצי הכדור הצפוני מקבל פחות אור.
14–34	3 תחנות בקבוצות	תחנה 1: גרף אורך יום · תחנה 2: אילת מול מטולה · תחנה 3: "גשם בעתו" – יורה ומלקוש
34–41	שיתוף	כל קבוצה מציגה ממצא אחד.
41–45	כרטיס יציאה	השלימו: "בכסלו הימים קצרים כי..."

📊 הנתונים (ירושלים)

תאריך	זריחה	שקיעה	אורך היום
11.11.2026 (א' כסלו)	06:03	16:41	10:38
5.12.2026 (כ"ה כסלו)	06:24	16:34	10:10

21.12.2026 (היום הקצר)	06:35	16:39	10:03
20.3.2027	05:43	17:50	12:06
21.6.2027 (היום הארוך)	05:34	19:47	14:13

הערה למורה: הנתונים חושבו בנוסחה אסטרונומית לפי קו הרוחב וקו האורך, ייתכנו הבדלים של דקה מול לוחות אחרים.

🧪 התחנות

1. גרף: משרטטים גרף עמודות של אורך היום בחמשת התאריכים. מתי הכי קצר? בכמה ארוך היום הארוך מהקצר?
2. אילת מול מטולה ב־21.12.2026: אורך היום באילת כ־10:14 שעות, במטולה כ־9:56 שעות. איפה קצר יותר, ולמה? (מטולה צפונית יותר)
3. גשם בעתו: קוראים את הפסוק מספר דברים ומבררים מהו יורה ומהו מלקוש. למה הגשם חשוב לחקלאות ולמים בישראל?

📜 הפסוק לתחנה 3

דברים י״א, י״ד

וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ וְאָסַפְתָּ דְגָנֶךָ וְתִירֹשְׁךָ וְיִצְהָרֶךָ.

🧠 ידע למורה

- ציר כדור הארץ נוטה בכ־23.5 מעלות. בחורף של חצי הכדור הצפוני קרני השמש פוגעות בזווית נמוכה יותר, והיום קצר יותר.
- ההיפוך החורפי ב־2026 חל ב־21 בדצמבר (22:50 שעון ישראל). מאז הימים מתארכים.
- מעניין: השקיעה המוקדמת ביותר בירושלים היא בתחילת דצמבר, לפני היום הקצר – כי באותו זמן הזריחה עדיין ממשיכה להתאחר.
- בישראל אקלים ים־תיכוני: חורף גשום וקיץ יבש. יורה – הגשם הראשון בסתיו; מלקוש – הגשם האחרון באביב.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	דף עם גרף מוכן להשלמה; בנק מילים לשאלה 1 (נוטה / נמוכה / קצר).
🟢 חנ״מ	עבודה רק עם שתי שורות בטבלה (21.12 ו־21.6); הדגמת הכדור והפנס ביד; תשובות בבחירה מתוך שתיים.

🔵 עולים ועולות	מילון בתמונות: ☀️ שמש, 🌍 כדור הארץ, 🌧️ גשם, 🕓 שעה; שאלות קצרות.
⭐ מצטיינים ומצטיינות	שאלה 4 והשוואה לעיר בחצי הכדור הדרומי (ראו מערך החט"ע).

💡 **הערה למורה:** אסור להסתכל ישירות על השמש – גם לא לרגע.

📝 דף עבודה · למה הימים מתקצרים בכסלו? אור, חושך וגשם

חט"ב (ז'–ט') · גאוגרפיה · 45 דקות

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

1. השלימו: ציר כדור הארץ _____ בכ־23.5 מעלות. בחורף קרני השמש פוגעות אצלנו בזווית _____, ולכן היום _____.

2. לפי הטבלה: בכמה שעות ודקות ארוך היום ב־21.6.2027 מהיום ב־21.12.2026?

3. ב־21.12.2026 – באילת היום כ־10:14 שעות ובמטולה כ־9:56 שעות. איפה היום קצר יותר? הסבירו.

4. אתגר: מצאו בטבלה – באיזה תאריך השמש שוקעת מוקדם יותר, 5.12 או 21.12? האם זה מפתיע? למה?

5. מהו "יורה" ומהו "מלקוש"? למה הגשם בעתו חשוב בארץ ישראל?

6. כרטיס יציאה: "בכסלו הימים קצרים כי..."

יצרה: רוית ראש בן ישי · © 2026 כל הזכויות שמורות

🔑 מפתח תשובות למורה · למה הימים מתקצרים בכסלו? אור, חושך וגשם

1. 1. נוטה · נמוכה · קצר.
2. 2. 14:13 פחות 10:03 = 4 שעות ו־10 דקות.
3. 3. במטולה. היא צפונית יותר (קו רוחב גבוה יותר), ובחורף ככל שמתרחקים צפונה מקו המשווה היום קצר יותר.
4. 4. ב־5.12 (16:34) השמש שוקעת מוקדם יותר מאשר ב־21.12 (16:39), למרות שהיום הקצר הוא 21.12. כי הזריחה ממשיכה להתאחר (06:24 ← 06:35), ולכן היום הכולל עדיין מתקצר.
5. 5. יורה – הגשם הראשון של הסתיו; מלקוש – הגשם האחרון באביב. הגשם משקה את השדות ומוסיף מים למקורות המים.
6. 6. כי ציר כדור הארץ נוטה, ובחורף חצי הכדור הצפוני מקבל פחות שעות אור.

✏️ "והדליקו נרות" – שורש, בניין ומשקל בנוסח "על הניסים"

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ע (י'–י"ב) · לשון · 45 דקות

🎯 מטרות

- לזהות שורש, בניין, זמן וגוף בפעלים מתוך טקסט מקורות.
- להבין את התרומה של הבניין למשמעות: הפעיל כבניין גורם, פיעל כפעולה מכוונת.
- לזהות משקלים של שמות (הַקְטָלָה, מִקְטָל, קַטוֹל, תְּקוּלָה).
- לחבר בין הצורה הלשונית לבין הרעיון: מי פועל בטקסט, ומה עושים "הבנים".

🧺 חומרים

- קטע "על הניסים" לחנוכה (בדף העבודה)
- טבלת ניתוח
- מרקרים בשני צבעים

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–6	פתיחה	קוראים את הקטע. שואלים: כמה פעלים יש בגוף נוכח ("אתה")? ואחר כך – מי פועל בחלק השני? (בניך)
6–14	הקניה ממוקדת	חזרה: הפעיל = גורם למישהו לעשות (הִשְׁכִּיחַ = גרם לשכוח). פיעל = פעולה מכוונת וחזקה (טִהֵר, פִּנָּה).
14–34	עבודה בזוגות – "חוקרי לשון"	משימה א: ניתוח 10 פעלים בטבלה · משימה ב: משקלי שמות · משימה ג: הבניין והמשמעות
34–41	מליאה	בודקים את הטבלה. דיון: בחלק הראשון ה' פועל ("עמדת, רבת, מסרת"), בחלק השני האדם פועל ("פינו, טהרו, הדליקו"). מה המשמעות?
41–45	כרטיס יציאה	כתבו משפט אחד על חנוכה עם פועל בבניין הפעיל ומשפט עם פועל בבניין פיעל, וסמנו שורש.

📜 הטקסט

📜 הטקסט: "על הניסים" לחנוכה (נוסח התפילה)

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר־כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

נוסח אשכנז, תוספת לתפילת העמידה ולברכת המזון בחנוכה

🔍 רעיון מרכזי לדיון

בקטע יש שני "פרקים": בראשון הנוכח הוא ה' – "עָמַדְתָּ, רַבְתָּ, דַּנְתָּ, מָסַרְתָּ" (כולם בבניין קל); בשני הפועלים הם "בָּנֶיךָ" – "פִּנּוּ, טִהֲרוּ, הִדְלִיקוּ, קָבְעוּ". הבניינים פיעל והפעיל מבליטים מאמץ ויוזמה: אחרי הישועה, האדם בוחר לטהר ולהאיר. זה רגע טוב לדבר על מסירות נפש ועל אחריות.

📘 תזכורת: משמעויות נפוצות של הבניינים

בניין	משמעות נפוצה	דוגמה מהטקסט
קל (פעל)	פעולה פשוטה	מָסַרְתָּ, קָבְעוּ
פיעל	פעולה מכוונת, מאומצת	טִהֲרוּ, פִּנּוּ
הפעיל	גורם (גרם למישהו/משהו לעשות)	הִדְלִיקוּ, לְהַשְׁכִּיחָם

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	טבלה עם עמודת השורש כבר ממולאת בחצי מהשורות; כרטיס עזר של סימני הבניינים (הִ־ בעבר הפעיל, דגש באות השנייה בפיעל).
🟢 חנ"מ	6 פעלים בלבד בשני מקטעים של 3; בחירה מתוך שתי אפשרויות לבניין; ללא טיימר.
🔵 עולים ועולות	הקטע מוצג גם בלי ניקוד ובשורות קצרות; מילון למילים "הרשעה", "צרתם", "דביר", "פורקן"; משימה 1 בלבד + שאלה 4 בעל פה.

⭐ מצטיינים ומצטיינות	השוו לפסוק "לֹא בְחַיִל וְלֹא בְכֹחַ כִּי אִם־בְּרוּחִי" (זכריה ד', ו') – איזה רעיון משותף לשני הטקסטים, ואיך הלשון מבטאת אותו?

💡 **הערה למורה:** בנוסח התפילה יש הבדלי ניקוד וכתיב קלים בין סידורים; אפשר להשתמש בסידור של בית הספר.

📝 דף עבודה · "והדליקו נרות" – שורש, בניין ומשקל בנוסח "על הניסים"

חט"ע (י'–י"ב) · לשון · 45 דקות

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

📜 הטקסט: "על הניסים" לחנוכה (נוסח התפילה)

בִּימֵי מַתִּתְיָהוּ בֶּן יוֹחָנָן כֹּהֵן גָּדוֹל חַשְׁמוֹנָאִי וּבָנָיו כְּשֶׁעָמְדָה מַלְכוּת יָוָן הָרְשָׁעָה עַל־עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ וּלְהַעֲבִירָם מֵחֻקֵּי רְצוֹנֶךָ, וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הָרַבִּים עָמַדְתָּ לָהֶם בְּעֵת צָרָתָם רַבְתָּ אֶת־רִיבָם דַּנְתָּ אֶת־דִּינָם נָקַמְתָּ אֶת־נִקְמָתָם מָסַרְתָּ גִבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים וּטְמֵאִים בְּיַד טְהוֹרִים וּרְשָׁעִים בְּיַד צַדִּיקִים וְזֵדִים בְּיַד עוֹסְקֵי תוֹרָתֶךָ וּלְךָ עָשִׂיתָ שֵׁם גָּדוֹל וְקָדוֹשׁ בְּעוֹלָמֶךָ וּלְעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל עָשִׂיתָ תְּשׁוּעָה גְדוֹלָה וּפֻרְקָן כְּהַיּוֹם הַזֶּה וְאַחַר־כֵּן בָּאוּ בָנֶיךָ לִדְבִיר בֵּיתֶךָ וּפִנּוּ אֶת־הֵיכָלֶךָ וְטִהֲרוּ אֶת־מִקְדָּשֶׁךָ וְהִדְלִיקוּ נֵרוֹת בְּחַצְרוֹת קָדְשֶׁךָ וְקָבְעוּ שְׁמוֹנַת יְמֵי חֲנֻכָּה אֵלּוּ לְהוֹדוֹת וּלְהַלֵּל לְשִׁמְךָ הַגָּדוֹל:

נוסח אשכנז, תוספת לתפילת העמידה ולברכת המזון בחנוכה

1. נתחו את הפעלים (שורש · בניין · זמן/צורה · גוף):

הפועל	שורש	בניין	זמן / צורה	גוף
עָמַדְתָּ				
מָסַרְתָּ				
פִּנּוּ				
טִהֲרוּ				
הִדְלִיקוּ				
קָבְעוּ				
לְהַשְׁכִּיחָם				
לְהַעֲבִירָם				
לְהוֹדוֹת				
וּלְהַלֵּל				

2. "לְהַשְׁכִּיחָם תּוֹרָתֶךָ" – הסבירו איך הבניין הפעיל תורם למשמעות. מה ההבדל בין "לשכוח" לבין "להשכיח"?

3. מצאו את השורש ואת המשקל: א. הַדְּלָקָה ב. מִקְדָּשׁ ג. גִּבּוֹרִים ד. תְּשׁוּעָה

4. בחלק הראשון של הקטע מי עושה את הפעולות, ובחלק השני מי? מה הבניינים מלמדים על היחס בין השניים?

5. "מָסַרְתָּ גִּבּוֹרִים בְּיַד חַלָּשִׁים וְרַבִּים בְּיַד מְעַטִּים" – זהו את הניגודים. מה התבנית הלשונית החוזרת, ומה היא מדגישה?

🔑 מפתח תשובות למורה · "והדליקו נרות" – שורש, בניין ומשקל בנוסח "על הניסים"

1. 1. עָמַדְתָּ: ע־מ־ד · קל · עבר · נוכח | מָסַרְתָּ: מ־ס־ר · קל · עבר · נוכח | פִּנּוּ: פ־נ־ה · פיעל · עבר · נסתרים | טִהֲרוּ: ט־ה־ר · פיעל · עבר · נסתרים | הִדְלִיקוּ: ד־ל־ק · הפעיל · עבר · נסתרים | קָבְעוּ: ק־ב־ע · קל · עבר · נסתרים | לְהַשְׁכִּיחָם: ש־כ־ח · הפעיל · שם פועל + כינוי מושא (אותם) | לְהַעֲבִירָם: ע־ב־ר · הפעיל · שם פועל + כינוי מושא | לְהוֹדוֹת: י־ד־ה · הפעיל · שם פועל | וּלְהַלֵּל: ה־ל־ל · פיעל · שם פועל.
2. 2. "לשכוח" – הפעולה קורית לאדם; "להשכיח" – מישהו גורם לאחר לשכוח. הבניין מבליט שהשכחה הייתה מכוונת ונכפתה מבחוץ.
3. 3. א. ד־ל־ק · הַקְטָלָה ב. ק־ד־ש · מִקְטָל ג. ג־ב־ר · קַטּוֹל (גִּבּוֹר, ברבים) ד. י־ש־ע · תְּקוּעָה.
4. 4. בחלק הראשון ה' פועל ("עמדת, רבת, מסרת" – קל, נוכח); בחלק השני הבנים פועלים ("פינו, טהרו, הדליקו" – פיעל והפעיל, נסתרים). הישועה באה מאת ה', והאדם מגיב במאמץ ובמעשה: מטהר ומדליק.
5. 5. גבורים/חלשים, רבים/מעטים. התבנית: X בְּיַד Y, כשהחזק נמסר ביד החלש. החזרה מדגישה שהניצחון היה נס ולא תוצאה של כוח.

📖 ניצוץ אחד – "לא זכיתי באור מן ההפקר" לביאליק

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ע (י'–י"ב) · ספרות · 45 דקות

🎯 מטרות

- לנתח שיר ארס פואטי: השיר כמבטא את תהליך היצירה של המשורר.
- לזהות ולהסביר מטפורות ודימויים: ניצוץ, צור, פטיש, אש.
- לעקוב אחר "מסלול האור" בשיר: לב ← עין ← חרוז ← לב הקוראים.
- לקשור את השיר לרעיון החנוכה: אור קטן שמדליק אחרים, והמחיר האישי של הנתינה.

🧺 חומרים

- השיר (בדף העבודה)
- דף "מסלול הניצוץ" לשרטוט
- פתקים צבעוניים

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–6	פתיחה: "ניצוץ"	כל תלמיד ותלמידה כותבים על פתק: "ניצוץ אחד שלי הוא..." (כישרון, ערך, תכונה). שמים בצד לסוף השיעור.
6–14	קריאה ראשונה	קריאה בקול. שאלה ראשונה: מאיפה בא האור של המשורר, ומאיפה הוא לא בא? (בית 1)
14–34	עבודה בארבע קבוצות – בית לכל קבוצה	כל קבוצה מנתחת בית אחד: מטפורות, פעלים, מה קורה לניצוץ. אחר כך משרטטים יחד את "מסלול הניצוץ" על הלוח.
34–41	דיון	"וְאָנֹכִי בְּחֶלְבִּי וּבְדָמִי אֶת־הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם" – מה המחיר? קשר לנר: נר מאיר בזמן שהוא נשרף. קשר לחנוכה ולמסירות הנפש של המכבים.
41–45	סיכום	חוזרים לפתק מההתחלה: איך הניצוץ שלי יכול להדליק מישהו אחר השבוע?

📜 הטקסט

📜 השיר: "לא זכיתי באור מן ההפקר" / חיים נחמן ביאליק (תרס"ב, 1902)

לֹא זָכִיתִי בָאוֹר מִן-הַהֶפְקֵר,
אַף לֹא-בָא לִי בִּירֻשָּׁה מֵאָבִי,
כִּי מִסַּלְעִי וְצוּרִי נִקַּרְתִּיו
וַחֲצַבְתִּיו מִלְּבָבִי.

נִיצוֹץ אֶחָד בְּצוּר לִבִּי מִסְתַּתֵּר,
נִיצוֹץ קָטָן – אַךְ כֻּלּוֹ שֶׁלִּי הוּא,
לֹא שְׁאִלְתִּיו מֵאִישׁ, לֹא גְנַבְתִּיו –
כִּי מִמֶּנִּי וּבִי הוּא.

וְתַחַת פַּטִּישׁ צָרוֹתַי הַגְּדוֹלוֹת
כִּי יִתְפּוֹצֵץ לְבָבִי, צוּר-עֻזִּי,
זֶה הַנִּיצוֹץ עָף, נִתָּז אֶל-עֵינִי,
וּמֵעֵינִי – לַחֲרוּזִי.

וּמֵחֲרוּזִי יִתְמַלֵּט לִלְבַבְכֶם,
וּבְאוּר אֶשְׁכֶם הִצַּתְתִּיו, יִתְעַלֵּם,
וְאָנֹכִי בְּחֶלְבִּי וּבְדָמִי
אֶת-הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם.

חיים נחמן ביאליק, תרס"ב

📖 מילים קשות

מילה	פירוש
הֶפְקֵר	דבר שאין לו בעלים, כל אחד יכול לקחת
צוּר	סלע

נִקַּרְתִּיו	חצבתי אותו (כמו בסלע)
נִתָּז	קפץ החוצה בכוח
חֲרוּזִי	השיר שלי
אֶשְׁכֶּם	האש שלכם
יִתְעַלֵּם	ייעלם, יוסתר
חֶלְבִּי	השומן שלי, כלומר גופי (חלב = שומן)
הַבְּעֵרָה	השרפה, האש הגדולה

🔥 מסלול הניצוץ (למורה)

1. בית 1: מקור האור – לא הפקר, לא ירושה; נחצב "מסלעי וצורי", מלבי.
2. בית 2: הניצוץ קטן אבל כולו שלו – מקוריות.
3. בית 3: תחת "פטיש צרותי" – הסבל מוציא את הניצוץ: מהלב לעין, מהעין לחרוז.
4. בית 4: מהחרוז ללב הקוראים – שם הוא מצית אש; והמשורר משלם את המחיר בגופו.

🕎 קשר לכסלו ולחנוכה

נר חנוכה קטן, ובכל ערב מוסיפים עוד אחד. כמו הניצוץ בשיר – אור פרטי שיוצא החוצה ומאיר לאחרים. המילים "בְּחֶלְבִּי וּבְדָמִי" מזמינות שיחה על נתינה במחיר אישי: המכבים מסרו את נפשם כדי לשמור על התורה. כדאי לנסח את הדיון בזהירות ובכבוד – זה שיר על יצירה, והחיבור לחנוכה הוא קריאה שלנו.

📝 הערה טכנית

השיר נכתב בשנת תרס"ב (1902) והוא נחלת הכלל. הנוסח והניקוד כאן נבדקו מול נוסח מנוקד מקוון של השיר.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	עבודה על בית אחד בכל פעם, עם מילון ליד הבית; שאלות 1–4 עם התחלת תשובה.
🟢 חנ"מ	עבודה על שני בתים בלבד (1 ו־4) בשני מקטעים; בלי טיימר; "מסלול הניצוץ" עם איורים מוכנים לסידור.
🔵 עולים ועולות	מילון מורחב למילים הגבוהות (הפקר, צור, נתז, חלבי); הסבר קצר של כל בית בעברית פשוטה לפני הקריאה; שאלה 6 בכתיבה של 3 שורות.
⭐ מצטיינים ומצטיינות	השוואה ל"נֵר ה' נִשְׁמַת אָדָם" (משלי כ', כ"ז): האם הניצוץ של ביאליק הוא "כולו שלי", או אור שניתן לאדם? כתבו עמדה מנומקת.

💡 **הערה למורה:** המערך מתאים גם להכנה ליחידת שירה. השיר המלא מובא בדף העבודה; אין צורך בקובץ נוסף.

יצרה: רוית ראש בן ישי · © 2026 כל הזכויות שמורות

📝 דף עבודה · ניצוץ אחד – "לא זכיתי באור מן ההפקר" לביאליק

חט"ע (י'–י"ב) · ספרות · 45 דקות

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

📜 השיר: "לא זכיתי באור מן ההפקר" / חיים נחמן ביאליק (תרס"ב, 1902)

לֹא זָכִיתִי בָאוֹר מִן-הַהֶפְקֵר,
אַף לֹא-בָא לִי בִּירֻשָּׁה מֵאָבִי,
כִּי מִסַּלְעִי וְצוּרִי נִקַּרְתִּיו
וַחֲצַבְתִּיו מִלִּבָּבִי.

נִיצוֹץ אֶחָד בְּצוּר לִבִּי מִסְתַּתֵּר,
נִיצוֹץ קָטָן – אַךְ כֻּלּוֹ שֶׁלִּי הוּא,
לֹא שְׁאִלְתִּיו מֵאִישׁ, לֹא גְנַבְתִּיו –
כִּי מִמֶּנִּי וּבִי הוּא.

וְתַחַת פַּטִּישׁ צָרוֹתַי הַגְּדוֹלוֹת
כִּי יִתְפּוֹצֵץ לְבָבִי, צוּר-עֻזִּי,
זֶה הַנִּיצוֹץ עָף, נִתָּז אֶל-עֵינִי,
וּמֵעֵינִי – לַחֲרוּזִי.

וּמֵחֲרוּזִי יִתְמַלֵּט לִלְבַבְכֶם,
וּבְאוּר אֶשְׁכֶם הִצַּתְתִּיו, יִתְעַלֵּם,
וְאָנֹכִי בְּחֶלְבִּי וּבְדָמִי
אֶת-הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם.

חיים נחמן ביאליק, תרס"ב

מילה	פירוש
הֶפְקֵר	דבר שאין לו בעלים, כל אחד יכול לקחת

צוּר	סלע
נִקַּרְתִּיו	חצבתי אותו (כמו בסלע)
נִתָּז	קפץ החוצה בכוח
חֶרוּזִי	השיר שלי
אָשְׁכֶם	האש שלכם
יִתְעַלֵּם	ייעלם, יוסתר
חֶלְבִּי	השומן שלי, כלומר גופי (חלב = שומן)
הַבְּעֵרָה	השרפה, האש הגדולה

1. בית 1: משני מקורות האור לא הגיע אל המשורר. מהם? ומהיכן כן הגיע האור?

2. בית 2: "נִיצוֹץ קָטָן – אַךְ כֻּלּוֹ שֶׁלִּי הוּא". מה מבטאת המילה "אַךְ"? מה חשוב יותר למשורר: הגודל או המקוריות?

3. בית 3: הסבירו את המטפורה "פַּטִּישׁ צָרוֹתַי". איך צרות יכולות להוציא ניצוץ?

4. שרטטו את "מסלול הניצוץ" בשיר – מאיפה לאן הוא עובר?

5. "וְאָנֹכִי בְּחֶלְבִּי וּבְדָמִי / אֶת־הַבְּעֵרָה אֲשַׁלֵּם" – מה המחיר שהמשורר משלם? איך זה מזכיר נר?

6. כתבו פסקה (5–6 שורות): איך השיר מתכתב עם חנוכה? היעזרו במושגים: אור קטן, מקוריות, מסירות נפש.

🔑 מפתח תשובות למורה · ניצוץ אחד – "לא זכיתי באור מן ההפקר" לביאליק

1. 1. לא מן ההפקר ולא בירושה מאביו. האור נחצב "מסלעי וצורי" – מתוך לבו, במאמץ.
2. 2. "אך" מבטאת ניגוד: אמנם קטן, אבל כולו שלו. למשורר חשובה המקוריות יותר מהגודל.
3. 3. כמו פטיש שמכה בסלע ומעיף ממנו ניצוץ, כך הקשיים "מכים" בלב ומוציאים ממנו את היצירה. הסבל הופך למקור יצירה.
4. 4. צור הלב ← העין ← החרוז (השיר) ← לב הקוראים, שם הוא מצית אש.
5. 5. המשורר משלם בגופו ובחייו ("חלבי ודמי"): היצירה גובה ממנו מחיר. כמו נר שמאיר בזמן שהשעווה והפתילה נשרפות.
6. 6. תשובה אישית; לבדוק: ניצוץ קטן שמדליק אחרים (כמו נר חנוכה), אור "שלי" ולא שאול, והמחיר האישי של הנתינה.

🌍 אורך היום וקו הרוחב – כסלו מסביב לעולם

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ע (י'–י"ב) · גאוגרפיה · 45 דקות

🎯 מטרות

- לנתח נתוני אורך יום בערים בקווי רוחב שונים ובשני חצאי הכדור.
- להסביר את הקשר בין גובה השמש בצהריים, אורך הצל ועוצמת הקרינה.
- להכיר את ההיפוך החורפי (21.12.2026) ואת משמעותו לאקלים בישראל.
- לבנות הסבר סיבתי בכתיבה: נטיית הציר ← זווית הקרינה ← טמפרטורה ואורך יום.

🧺 חומרים

- טבלאות הנתונים בדף העבודה
- גלובוס ופנס (או הדמיה בכלי דיגיטלי לבחירת המורה)
- מחשבון

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–6	פתיחה: "חידה"	ב־21.12.2026 בירושלים כ־10 שעות אור, ובבואנוס איירס כ־14.5. איך זה ייתכן ביום אחד?
6–14	הקניה	נטיית הציר (כ־23.5°), היפוך חורפי וקיצי, קו המשווה, החוג הצפוני. הדגמה בגלובוס ופנס.
14–34	עבודה בקבוצות – "חדר מצב"	קבוצה א: אורך יום בחמש ערים · קבוצה ב: גובה השמש וצל · קבוצה ג: אקלים ישראל בכסלו · ואז החלפת ממצאים בשיטת פאזל
34–41	מליאה	בונים יחד שרשרת סיבתית על הלוח.
41–45	כתיבה קצרה	פסקה: "למה בכסלו בישראל קר וגשום יותר מאשר בתמוז?"

📊 טבלה 1: אורך היום (שעות:דקות)

עיר	חצי כדור	21.12.2026	21.6.2027
קיטו (אקוודור)	כמעט על קו המשווה	12:07	12:06
ירושלים	צפוני	10:03	14:13

לונדון (בריטניה)	צפוני	7:48	16:37
רייקיאוויק (איסלנד)	צפוני, ליד החוג הצפוני	4:05	21:06
בואנוס איירס (ארגנטינה)	דרומי	14:28	9:49

☀️ טבלה 2: השמש בצהריים בירושלים

תאריך	גובה השמש בצהריים	אורך צל של מקל באורך 1 מטר
11.11.2026 (א׳ כסלו)	כ־41°	כ־1.16 מ׳
5.12.2026 (כ״ה כסלו)	כ־36°	כ־1.38 מ׳
21.12.2026	כ־35°	כ־1.44 מ׳
20.3.2027	כ־58°	כ־0.62 מ׳
21.6.2027	כ־82°	כ־0.15 מ׳

הנתונים בשתי הטבלאות חושבו בנוסחה אסטרונומית לפי קו הרוחב (מעוגלים); ייתכן הבדל קטן מול לוחות אחרים. ההיפוך החורפי חל ב־21.12.2026 בשעה 22:50 שעון ישראל.

🌧️ ידע למורה: כסלו בישראל

- אקלים ים־תיכוני: חורף גשום ומתון, קיץ חם ויבש. כסלו הוא חלק מעונת הגשמים.
- בצפון הארץ יורדים בדרך כלל יותר גשמים מאשר בדרום; בנגב ובערבה – אקלים מדברי.
- ככל שהשמש נמוכה יותר, הקרינה "מתפזרת" על שטח גדול יותר ומחממת פחות – ולכן קר יותר.
- "וְנָתַתִּי מְטַר־אַרְצְכֶם בְּעִתּוֹ יוֹרֶה וּמַלְקוֹשׁ" (דברים י״א, י״ד) – הגשם בזמנו.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	טבלה מצומצמת לשלוש ערים; מחשבון ודף עם דוגמה פתורה להפרש שעות.
🟢 חנ״מ	שתי ערים בלבד (ירושלים ובואנוס איירס) ושאלות בבחירה מתוך שתיים; חלוקה לשני מקטעים; בלי טיימר.
🔵 עולים ועולות	מילון: קו רוחב, קו המשווה, חצי כדור, זווית, קרינה – עם שרטוט; שאלות במבנה של טקסט מידעי קצר.
⭐ מצטיינים ומצטיינות	שאלת חקר: מה קורה מעבר לחוג הצפוני ב־21.12? (אין זריחה בכלל – "לילה קוטבי"). הסבירו בעזרת שרטוט.

💡 **הערה למורה:** את גובה השמש מודדים לפי הצל בלבד – אסור להסתכל ישירות על השמש.

📝 דף עבודה · אורך היום וקו הרוחב – כסלו מסביב לעולם

חט"ע (י'–י"ב) · גאוגרפיה · 45 דקות

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

1. לפי טבלה 1: באיזו עיר אורך היום כמעט לא משתנה במשך השנה? הסבירו את מיקומה.

2. חשבו את ההפרש בין אורך היום הארוך לקצר בירושלים, בלונדון ובריקיאוויק. מה הכלל?

3. למה בבואנוס איירס היום ב־21.12 ארוך ולא קצר?

4. לפי טבלה 2: פי כמה ארוך צל המקל ב־21.12.2026 מאשר ב־21.6.2027 (בקירוב)? מה זה אומר על זווית הקרינה?

5. השלימו שרשרת סיבתית: נטיית ציר כדור הארץ ← ___ ← ___ ← חורף קר יותר בישראל.

6. כתבו פסקה: "למה בכסלו בישראל קר וגשום יותר מאשר בתמוז?" (5–6 שורות).

🔑 מפתח תשובות למורה · אורך היום וקו הרוחב – כסלו מסביב לעולם

1. 1. קיטו. היא כמעט על קו המשווה, ושם אורך היום קרוב ל־12 שעות כל השנה.
2. 2. ירושלים: 10:03–14:13 = 4:10 · לונדון: 7:48–16:37 = 8:49 · רייקיאוויק: 4:05–21:06 = 17:01. הכלל: ככל שמתרחקים מקו המשווה, ההבדל בין הקיץ לחורף גדל.
3. 3. היא בחצי הכדור הדרומי. בזמן שאצלנו חורף, שם קיץ – חצי הכדור הדרומי נוטה אל השמש.
4. 4. 1.44 ÷ 0.15 ≈ פי 9.6 (כמעט פי 10). בחורף השמש נמוכה, הקרניים פוגעות בזווית חדה, והצל ארוך.
5. 5. לדוגמה: חצי הכדור הצפוני נוטה מהשמש ← השמש נמוכה והיום קצר ← פחות קרינה ופחות חימום ← חורף קר יותר.
6. 6. לבדוק בפסקה: זווית קרינה נמוכה, יום קצר, מערכות גשם בחורף באקלים ים־תיכוני, ושימוש במושגים מהשיעור.

צלליות – מודדים צל ומעלים תיאטרון צלליות

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (גאוגרפיה + ספרות) · 45 דקות (או שני שיעורים)

🎯 מטרות

- למדוד אורך צל בחצר ולקשור אותו לגובה השמש ולימים הקצרים של כסלו.
- להבין שהצל ארוך יותר בחורף, ובבוקר ובערב.
- ליצור סצנה קצרה בתיאטרון צלליות על אור וחושך – בכתיבה מקורית.

🧺 חומרים

- מקל או סרגל באורך 1 מטר, סרט מדידה, גיר
- פנס או מנורה, סדין לבן או נייר אפייה גדול
- קרטון שחור, מספריים, שיפודים או קשים

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–5	פתיחה	שואלים: מתי הצל שלנו הכי ארוך? הכי קצר? מנחשים ורושמים.
5–20	מדידה בחצר (חלק א')	קבוצות של 4: מעמידים מקל של מטר, מסמנים בגיר את קצה הצל, מודדים ורושמים שעה. (רצוי למדוד שוב בהפסקה הבאה.)
20–38	תיאטרון צלליות (חלק ב')	חוזרים לכיתה. כל קבוצה גוזרת 2–3 דמויות מקרטון וכותבת סצנה קצרה (חצי דקה עד דקה) בנושא "אור קטן בחושך". מקרבים ומרחיקים את הדמות מהפנס ורואים איך הצל משתנה.
38–45	הצגות וסיכום	2–3 קבוצות מציגות. שאלה: מה קבע את גודל הצל בחצר, ומה קבע אותו בתיאטרון? (זווית ומרחק ממקור האור)

🟣 גרסת חט"ב

- מדידה אחת ותיאור במילים: "הצל ארוך / קצר מהמקל".
- השוואה לנתון: בירושלים בצהרי 21.12.2026 צל של מקל באורך מטר יהיה כ־1.44 מ', ובצהרי 21.6.2027 – כ־15 ס"מ בלבד.
- סצנה: שלוש שורות דיאלוג בין "נר קטן" ל"חושך גדול".

🔵 גרסת חט"ע

- חישוב גובה השמש מהמדידה: tan(זווית) = אורך המקל ÷ אורך הצל. (לדוגמה: צל 1.44 מ' ← זווית של כ־35°.)
- השוואה בין שתי מדידות באותו יום והסבר.
- סצנה סמלית: הצל כדימוי – מה "מטיל צל" על אדם, ומה מאיר אותו? כתיבה של מונולוג או דיאלוג של 6–8 שורות.

🦺 בטיחות

- לא מסתכלים ישירות על השמש.
- בתיאטרון – פנס או מנורת לד, לא נרות.
- מספריים – בהשגחה.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	דף מדידה עם דוגמה ממולאת; מחשבון; עבודה בזוגות.
🟢 חנ"מ	מדידה אחת בלבד; תפקידים קבועים בקבוצה (מחזיק, מסמן, מודד); דמויות מוכנות לגזירה.
🔵 עולים ועולות	מילון: צל, אורך, מדידה, זווית; הסצנה יכולה להיות ללא מילים (פנטומימה בצלליות).
⭐ מצטיינים ומצטיינות	לחט"ע: גרף של אורך הצל לאורך היום ממדידות של כמה שעות.

💡 **הערה למורה:** כדאי לבצע ביום שמשי. אם מעונן – עושים את חלק ב' ומשתמשים בנתוני הטבלה במקום המדידה.

📝 דף עבודה · צלליות – מודדים צל ומעלים תיאטרון צלליות

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (גאוגרפיה + ספרות) · 45 דקות (או שני שיעורים)

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

1. טבלת מדידה:

שעה	אורך הצל (ס"מ)	כיוון הצל	הערות

2. (חט"ב) השוו את המדידה שלכם לנתון של 21.12.2026 (כ־1.44 מ' בצהריים). הצל שלכם ארוך יותר או קצר יותר? למה לדעתכם?

3. (חט"ע) חשבו את גובה השמש: tan(α) = 100 ÷ אורך הצל בס"מ. α = ____

4. כתבו את הסצנה שלכם לתיאטרון הצלליות:

5. מה קובע את אורך הצל – בחצר ובתיאטרון?

🔑 מפתח תשובות למורה · צלליות – מודדים צל ומעלים תיאטרון צלליות

1. 1. נתוני מדידה – משתנים מכיתה לכיתה.
2. 2. לפני 21.12 ובשעות שאינן צהריים – הצל ארוך יותר מאשר בצהרי הקיץ; ככל שהשמש נמוכה יותר הצל ארוך יותר. בצהרי כסלו הצל קרוב ל־1.2–1.4 מ׳.
3. 3. לדוגמה: צל של 144 ס״מ ← $\alpha \approx 35^\circ$ ← $\tan(\alpha) \approx 0.69$. צל של 116 ס״מ ← $\alpha \approx 41^\circ$.
4. 4. תשובה יצירתית.
5. 5. בחצר – גובה השמש (הזווית); בתיאטרון – המרחק בין הדמות למקור האור והזווית.

"האור שבי" – קווה־קווה מקפלים בנייר

יצרה: רוית ראש בן ישי

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (חינוך וספרות) · 45 דקות

🎯 מטרות

- לקפל "קווה־קווה" מנייר לפי הוראות כתובות ושרטוט.
- לזהות חוזקות אישיות ("האור שבי") ולנסח אותן במילים.
- לשוחח בזוגות בכבוד ובהקשבה על שאלות אישיות.

🧺 חומרים

- דף נייר מרובע (21×21 ס"מ – אפשר לחתוך דף A4)
- טושים בשמונה צבעים
- דף השאלות

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–5	פתיחה	מדליקים (פנס או נר לד) ושואלים: מה עוד מאיר חוץ מנר? מגיעים לרעיון "אור פנימי".
5–17	קיפול	מקפלים יחד לפי ההוראות והשרטוט. תלמידים שסיימו עוזרים לאחרים.
17–25	מילוי	על 4 הכיסים החיצוניים: 4 צבעים. בפנים: 8 מספרים. מתחת לכל מספר כותבים שאלה מהבנק (או שאלה משלכם).
25–40	משחק בזוגות	בוחרים צבע ומספר, פותחים, ועונים על השאלה. מחליפים תפקידים. מותר לומר "דלג".
40–45	סיכום	כל אחד ואחת כותבים משפט: "האור שבי הוא... והשבוע אשתמש בו כדי..."

✂️ הוראות קיפול

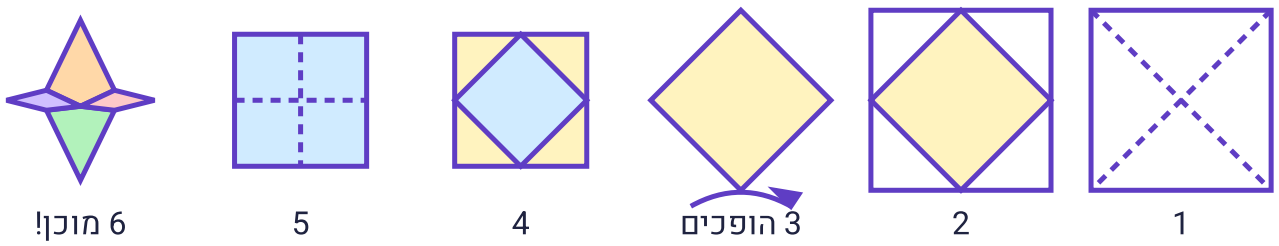

1. מניחים דף מרובע. מקפלים אותו לאורך שני האלכסונים ופותחים – נוצר סימן X.

2. מקפלים כל אחת מארבע הפינות אל מרכז הדף (נקודת המפגש של ה־X). מתקבל ריבוע קטן יותר.
3. הופכים את הדף לצד השני.
4. שוב מקפלים כל אחת מארבע הפינות אל המרכז. מתקבל ריבוע קטן עוד יותר.
5. מקפלים את הריבוע לחצי, פותחים, ומקפלים לחצי בכיוון השני.
6. מכניסים אגודל ואצבע מורה של כל יד מתחת לארבעת הכיסים, ולוחצים אל המרכז – הקווה־קווה נפתח ונסגר.

🟣 בנק שאלות – חט"ב

1. במה אני טוב/ה שאחרים אולי לא יודעים?
2. מתי עזרתי למישהו השבוע?
3. איזו מילה טובה הייתי רוצה לשמוע מחבר/ה?
4. מי מאיר/ה לי כשקשה?
5. מה מצחיק אותי תמיד?
6. איזה מעשה טוב קטן אפשר לעשות מחר?
7. במה התקדמתי השנה?
8. איזו תכונה שלי הייתי רוצה "להדליק" יותר?

🔵 בנק שאלות – חט"ע

1. ספר/י על רגע שבו עמדת על שלך גם כשהיה קשה.
2. איזה ערך חשוב לך עד שהיית מוותר/ת בשבילו על משהו אחר?
3. מה ה"פך הקטן" שלך – כוח קטן שאת/ה שומר/ת לרגעים קשים?
4. ממי למדת משהו שמאיר לך עד היום?
5. איך אפשר להאיר למישהו בלי שהוא ירגיש שעוזרים לו?
6. מה ההבדל בין אור "שאול" לאור "שלי"?
7. מה מסירות נפש יכולה להיות בחיים שלנו היום?
8. איזו החלטה שלך השנה הוסיפה אור?

💛 רגישות

השאלות אישיות. מדגישים שאפשר לדלג בלי הסבר, שלא צוחקים על תשובות, ושמה שנאמר בזוג נשאר בזוג. מורה שמבחינה במצוקה – פונה ליועצת.

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	שלבי קיפול עם שרטוט גדול; עזרה של חבר/ה; שאלות מודפסות להדבקה במקום כתיבה.

🟢 חנ"מ	נייר עבה בגודל גדול יותר; המורה מקפלת מול התלמידים שלב אחר שלב; 4 שאלות בלבד; אפשר לענות בציור.
🔵 עולים ועולות	שאלות קצרות בלי ניקוד, עם אמוג'י; אפשר לענות בשפת האם ואז במילה אחת בעברית.
⭐ מצטיינים ומצטיינות	כתיבת 8 שאלות מקוריות לקווה־קווה של הכיתה.

💡 **הערה למורה:** אין צורך בדפים מודפסים מראש – הנייר והשאלות מספיקים. מומלץ לתלות את הקווה־קווה בפינת כסלו בכיתה.

📝 דף עבודה · "האור שבי" – קווה־קווה מקפלים בנייר

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (חינוך וספרות) · 45 דקות

שם: _____ **כיתה:** _____ **תאריך:** _____

1. שרטוט וקיפול: עקבו אחרי ששת השלבים בשרטוט.

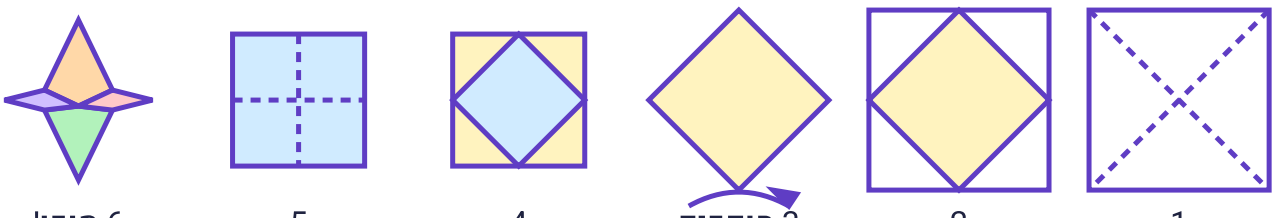

1 | 2 | 3 הופכים | 4 | 5 | 6 מוכן!

2. השאלה שהכי אהבתי לענות עליה, ולמה:

3. "האור שבי הוא..."

4. "השבוע אשתמש בו כדי..."

5. (חט"ע) "מה ההבדל בין אור שאול לאור שלי?" – כתבו תשובה מנומקת של 3–4 שורות.

🔑 מפתח תשובות למורה · "האור שבי" – קווה־קווה מקפלים בנייר

1. 1. בדיקה מעשית: הקווה־קווה נפתח ונסגר בשני הכיוונים.
2. 2–4. תשובות אישיות – אין תשובה נכונה; בודקים שהמשפט שלם ומנומק.
3. 5. תשובה אישית; לדוגמה: אור שאול הוא דעה או כישרון שלקחתי מאחרים בלי לעבד; אור שלי נבנה מתוכי, במאמץ. (אפשר לקשר לשיר של ביאליק במערך הספרות לחט"ע.)

🕎 חנוכייה של מילים – יוצרים חנוכייה ממלח ובצק וכותבים

יצרה: רויט ראש בן ישי

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (לשון ויצירה) · 45 דקות + ייבוש

🎯 מטרות

- ליצור חנוכייה מבצק מלח (או מחומר אחר) בעבודת צוות.
- לקשור יצירה לכתיבה: לכל קנה – מילה, ערך או משפט.
- חט"ב: לתרגל צורות של מילים מאותו שורש. חט"ע: לנסח ערכים ומחויבות אישית.

🧺 חומרים

- בצק מלח: 2 כוסות קמח, כוס מלח, כ־3/4 כוס מים (מוסיפים לאט עד שהבצק גמיש)
- קרטון לבסיס, צבעי גואש או טושים
- כרטיסיות קטנות וקיסמים לשילוט כל קנה

⏱️ מהלך השיעור (45 דקות)

דקות	שלב	מה עושים
0–5	פתיחה	שואלים: למה בחנוכייה יש שמונה נרות ועוד שמש? מזכירים: נוהגים שהנרות בשורה אחת ובגובה אחד, והשמש מובדל.
5–25	יצירה בקבוצות	לשים בצק, יוצרים בסיס ושמונה "קנים" ושמש. מסמנים מקום לכל נר.
25–38	כתיבה	לכל קנה – כרטיסייה על קיסם (ראו המשימות לפי שכבה).
38–45	תערוכה קצרה	כל קבוצה מציגה את החנוכייה ומקריאה שתי כרטיסיות.

🟣 משימת חט"ב: "שמונה מילים של אור"

על כל קנה כותבים מילה אחרת מאותה משפחה – אותו שורש, צורה שונה. השמש: השורש עצמו.

- שורש א־ו־ר: אוֹר, אוֹרָה, מָאוֹר, מְאוֹרוֹת, תְּאוּרָה, אוֹרוֹת, מוּאָר, הֵאִיר
- שורש ד־ל־ק: דָּלַק, הִדְלִיק, הַדְלָקָה, דְּלֵקָה, דֶּלֶק, מַדְלִיק, דָּלוּק, נִדְלַק
- אפשר לבחור שורש אחר: נ־ו־ר (נֵר, נֵרוֹת) או ח־נ־ך (חֲנֻכָּה, חִנּוּךְ, חָנַךְ).

אחר כך: משפט אחד לכל מילה, על חנוכה או על כסלו.

🔵 משימת חט"ע: "שמונה ערכים, שמש אחד"

- על כל קנה – ערך אחד (נאמנות, אומץ, ענווה, נתינה, אמונה, אחדות, התמדה, שמחה).
- על השמש – הערך שמדליק את כולם, לדעת הקבוצה, עם נימוק בכתב.
- משימת כתיבה: פסקה של 6–8 שורות – "איזה ערך מהמכבים הייתי רוצה להדליק בחיים שלי, ואיך?"

🦺 בטיחות

- החנוכייה מבצק מלח היא לקישוט ולתצוגה. לא מדליקים בה נרות אמיתיים – אפשר להניח נרות לד.
- בצק מלח מתייבש באוויר בכמה ימים, או באפייה בחום נמוך בהשגחת מבוגר.
- לא אוכלים את הבצק (הרבה מלח).

🗺️ מפת התאמות והנגשות

למי	מה מתאימים
🟡 מתקשים ומתקשות	בנק מילים מוכן לגזירה והדבקה; שורש אחד שהמורה בוחרת.
🟢 חנ"מ	בסיס חנוכייה מוכן מראש; 4 קנים עם כרטיסיות במקום 8; עבודה בזוגות עם תפקידים.
🔵 עולים ועולות	כרטיסיות עם ציור לכל מילה (☀️ אור, 🔦 תאורה, 💡 מאור); ערכים עם הסבר קצר.
⭐ מצטיינים ומצטיינות	כתיבת שיר קצר של 8 שורות – שורה לכל קנה.

💡 **הערה למורה:** אפשר להחליף את בצק המלח בחימר, בפלסטלינה או בקרטון ממוחזר. כדאי להשאיר את החנוכיות לתצוגה בכיתה עד חנוכה (נר ראשון: יום ו', כ"ד בכסלו, 4.12.2026 בערב).

📝 דף עבודה · חנוכייה של מילים – יוצרים חנוכייה ממלח ובצק וכותבים

חט"ב וחט"ע · פעילות חווייתית (לשון ויצירה) · 45 דקות + ייבוש

שם: _____ כיתה: _____ תאריך: _____

1. (חט"ב) השורש שבחרנו: _____. כתבו 8 מילים מהשורש:

קנה	המילה	משפט קצר
1		
2		
3		
4		
5		
6		
7		
8		

2. (חט"ב) הקיפו את המילה שאינה מאותו שורש: אוֹר · מָאוֹר · אָרוֹן · תְּאוּרָה

3. (חט"ע) שמונת הערכים שלנו והשמש – ולמה דווקא הערך הזה הוא השמש:

יצרה: רוית ראש בן ישי · © 2026 כל הזכויות שמורות

4. (חט"ע) פסקה: "איזה ערך מהמכבים הייתי רוצה להדליק בחיים שלי, ואיך?"

🔑 מפתח תשובות למורה · חנוכייה של מילים – יוצרים חנוכייה ממלח ובצק וכותבים

1. 1. לדוגמה (א־ו־ר): אוֹר, אוֹרָה, מָאוֹר, מְאוֹרוֹת, תְּאוּרָה, אוֹרוֹת, מוּאָר, הֵאִיר. לבדוק שכל המילים באמת מאותו שורש.
2. 2. אָרוֹן – שורשו א־ר־ן, ולא א־ו־ר.
3. 3. תשובה קבוצתית; לבדוק נימוק.
4. 4. תשובה אישית; לבדוק שיש ערך, קשר למכבים ופעולה מעשית.